

The insensitive and patronizing attitudes of some landowners, developers and other authorities could have scuttled our privileged position to act as advisors, evaluators and authorizing bodies in this specific instance. If there is one aspect that we all have to take into consideration in these cases, it is to acknowledge the deep-seated cultural, psychological, socio-political and even religious feelings that people have or may have about the names of their towns, streets and other public places of interest, e.g. Bloedrivier, Weenen and Vereeniging to the Afrikaners, Mafeking or Ladysmith to the English, Isandhlwana, Ulundi or Umgungundhlovu to the Zulus, etc.

How much insight do we as individuals, even as researchers and members of influential naming bodies and societies have into these very important sociological phenomena? Do we really understand anything about the social and psychological stratification of naming beliefs, customs and trends in our society? And how does the ordinary man in the street interpret the role of the naming authority? How receptive and considerate are we to the onomastic needs and expectations of all our peoples? Especially now in the light of "own" and "other" or "general" affairs? And in what way may we ourselves as individuals or as representatives of societies, communities and councils actually become involved in the process of naming, as well as sensitizing ourselves and our naming authorities in these matters?

Public opinion has over the years been a barometer of how the people see and either approve or disapprove of certain policy formulations, implementation of principles and other naming activities or decisions taken by our naming authorities. The Onomastic Research Centre, as well as the National Place Names Committee, as surely also the Pretoria Urban Advisory Committee, have received numerous letters over the years (apart from the responses in the media, magazines and the like) to illustrate this point. This point may be illustrated by the many titles and article quotations in the Onomastic Source Guides of the ORC.

In addressing the problem of sensitizing naming authorities a detailed comparison should be drawn with equally bilingual or multilingual countries such as some of the other African states, the Americas, Australia, Canada, SWA/Namibia and Switzerland, to name but a few. From such a paradigm more specific criteria and principles could be determined.

In this respect reference can further be made to some of the policies and principles, the attitudes and naming strategies and the difficulties encountered by these naming authorities in multicultural and multilingual societies such as ours, and finally to present some possible solutions with regard to onomastic sensitizing in general. This discussion is therefore put into the context of the overall efforts made by the various local and national naming authorities to preserve the onomastic or naming integrity of all our peoples.

Slegs 'n kort oorsig kan gegee word van wat reeds in dié opsig gedoen is en wat nog beoog word, d.w.s. wat die funksies van sekere van die naamgewende instansies is, en die vlakke waarop sensitisering waargeneem en ook toepaslik gemaak kan word.

Dit mag wel klink of "sensitiserings" 'n slagspreuk geword het in ons moderne samelewing wat op soveel vlakke gekompliseerd en hoogs gestruktureerd geraak het, maar die doel van my toespraak is geensins om die tema te verpolitiseer, of om enige liggaam te kritiseer, of hoegenaamd voorskiftelik te wees nie. Eerder sou 'n gesprek aan die gang gesit kan word tussen mense in naamgewende hoedanigheid, d.w.s. die owerhede wat oor name besluit, en die gewone naamgewers self, want ons is sekerlik almal bewus van die noodsaaklikheid vir wedersydse begrip met betrekking tot naamgewingsaspekte. Sensitiserings in dié opsig impliseer dus kundigheid openbaar oor die naamgewende behoeftes van ander groepe en aanvaarding van verskillende standpunte op naamvlak en so meer. Naamgewing beteken in hierdie konteks uiteraard amptelike naamgewing en spesifiek pleknaamgewing.

Sensitiserings kan omskryf word as die bewuswording van alle ander taalgroepe en lede van ander kultuurgroepe se behoeftes aan uitdrukking en uitlewing van hulle eie naamgewende vermoëns, kreatiwiteit en selfs eie beleidsformulering. Hoe laasgenoemde prakties uitvoerbaar gemaak kan word in alle opsigte, is natuurlik 'n turksvy. Daar is in die verlede al voorsiening gemaak vir skakeling met pleknaaminstanties in die nasionale state, die onafhanklike state van Suider-Afrika en veral buurstate soos Botswana, Swaziland en Lesotho. Daar word ook gewerk aan 'n besluit oor samewerking in die rigting van die ontwikkeling van afsonderlike pleknaamkomitees in die ander onafhanklike of onafhanklikwordende state en owerhede; ons dink hier aan dié van Venda, Kwandebele, Kwazulu, Bophuthatswana en so meer. Hierdie aksie is deur die hoof van die Sentrum vir Naamkondenavorsing wat ook verteenwoordiger van die RSA in die Verenigde Nasies se Groep Deskundiges oor Aardrykskundige Name is, op hoë vlak gevoer.

In hierdie gespreksvoering kan ons vireers 'n paar aspekte van die belangrike pionierswerk in gedagte hou wat reeds gedoen is deur ons bestaande amptelike naamgewende owerhede, professionele instansies en verenigings wat gemoeid is met name en naamgewing op alle vlakke en vanuit alle oorde. Ter wille van die bondigheid kan ek slegs konsentreer op die werksaamhede op amptelike vlak van pleknaamgewing om vir u 'n aanduiding te probeer gee van wie hierdie organisasie en owerhede is, wat hulle opdrag en funksies is, op watter vlakke hulle funksioneer en wat reeds deur hulle bereik is. Daar is die Nasionale Pleknaamkomitee (NPNK), die Sentrum vir Naamkondenavorsing (SENA), die plaaslike owerhede soos stadsrade, of munisipaliteite wat advieskomitees in sake straat- en plekname het wat na die plaaslike naamgewing omsien, die Departement Pos- en Telekommunikasiewese, die Suid-Afrikaanse Vervoerwese (soos dit bekend gestaan het) en die Naamkundevereniging van Suider-Afrika.

Die Nasionale Pleknaamkomitee (NPNK).

Daar is eerstens die NPNK wat soos sy naam aandui, op nasionale basis funksioneer. Ek haal graag aan uit 'n bekenstellingsbrochure van die NPNK: "om te verseker dat dit as 'n raadplegende en koördinerende liggaam behoorlik funksioneer, verteenwoordig

die NPNK die wyds moontlike verskeidenheid akademiese en amptelike belange." In die NPNK dien vooraanstaande taalkundiges wat die verskillende taalgroepe verteenwoordig ... verder is daar verteenwoordigers van die SA Akademie vir Wetenskap en Kuns, die English Academy for Southern Africa, die Sentrum vir Naamkunde-navorsing, die Direktoraat van Opmeting en Kartering, die Departemente van Vervoer, Onderwys en Opleiding, Pos- en Telekom-munikasiewese, die Staatstaaldiens van DNO, oftewel die Taalrade. Die NPNK is 'n amptelike liggaam wat saamgestel is uit deskundiges en verteenwoordigers uit 'n breë spektrum van ons samelewing.

Funksies en opdrag van die NPNK.

In die RSA is die NPNK aangestel om onder andere:

- (a) alle voorgestelde nuwe plekname goed te keur en onaanvaarbare name en spellings af te keur;
- (b) alle gevalle waar naamsverandering of herstel van 'n ou naam verlang word, te behandel;
- (c) die spelling van alle aardrykskundige eiename in die RSA geleidelik te korrigeer,
- (d) woordeboeke van aardrykskundige eiename saam te stel, soos die lys van amptelike plekname wat nou weer saamgestel word.

Daarbenewens kom ter sprake dat by die oorweging van name (soos terloops ook die geval by die Pretoriase Stedelike Advieskomitee bogenoem is) dat (a) gelyke beregtiging van die twee amptelike tale beoog moet word, (b) oorwegings met betrekking tot omgewing of gebied, bevolkingsgroep en taalgroep in ag geneem moet word.

Plekbenoeming in die RSA en veral amptelike naamgewing of naamsverandering is naamlik belangrik genoeg om die dienste te regverdig van 'n nasionale liggaam. Hierdie rol word gevul deur die NPNK wat voorgestelde plekname uit alle tale oorweeg en amptelik goed- of afkeur. Die rede vir die noodsaaklikheid van so 'n nasionale liggaam is voor die hand liggend:

- (a) Suid-Afrika het naamlik 'n bevolking met baie kulture en baie tale en een van die NPNK se opdragte is om te sorg dat bestaande en nuwe plekname minstens taalkundig vir die verskillende taalgroepe aanvaarbaar sal wees.
- (b) Suid-Afrika is 'n snelontwikkelende land met dorpe en voorstede wat oral opskiet en 'n koördinerende liggaam kan die beste advies gee oor plekname ten einde duplisering en verwarring te voorkom, veral met die oog op die belangrike rol wat plekname in die kommunikasienetwerk van die land en die wêreld as geheel speel.

The National Place Names Committee, ladies and gentlemen, thus advises the Minister of National Education on the spelling and styling of official place names, i.e. names of cities, towns, townships, post offices, railway stations, sidings, airports, reserves, and the like.

Names of geographical features are submitted to the Committee by the Chief Directorate of Surveys and Mapping. Thus all place names appearing on official maps have been under the scrutiny of the NPNC.

What is the procedure in considering new names? If an authority wishes to give a place a new official name, the name should be submitted to the NPNC. For this purpose a questionnaire from the NPNC has to be completed, and the name is then evaluated according to the above principles.

Verder dames en here, is daar die Sentrum vir Naamkundenaanvorsing van die RGN wat deur navorsing, dienslewering en skakeling op beide nasionale en internasionale vlak funksioneer: op nasionale vlak deur verteenwoordiging in verskeie nasionale en plaaslike naamgewende advieskomitees, besture en verenigings, en op internasionale vlak deur verteenwoordiging in die International Congress of Onomastic Sciences (ICOS) en die United Nations Group of Experts on Geographical Names, wat die twee liggamme is wat die hoogste naamkundige gesag het, asook deur lidmaatskap in die American Names Society en die Canadian Society for the Study of Names.

Op al die ander instansies en verenigings se rol en funksies kan ek nie nou hier ingaan nie, ek kan net vlugtig verwys na die beleid en funksionering van die Pretoriase Stedelike Advieskomitee insake Straat- en Plekname wat in 'n groot mate ooreenstem met dié van die NPNK, behalwe waar aanpassings nodig is vir die plaaslike behoeftes.

Die NPNK vervul sy opdrag en funksies met kundigheid en diplomatie, soos ook die Pretoriase Advieskomitee insake Straat- en Plekname, en waardering kan uitgespreek word vir die werk wat deur hulle en al die adviserende verteenwoordigers uit die verskillende instansies gedoen word met opoffering van tyd en energie naas al hulle ander werksaamhede en verpligtinge.

Die beleid en beginsels van die NPNK is duidelik uiteengesit in hulle onderskeie publikasies oor amptelike pleknaamgewing (vergelyk "Amptelike plekname in die RSA en SWA" en die verkorte "Handleiding by Pleknaamgewing"), ook in die publikasie van Dr. Peter Raper: "Dictionary of Southern African Place Names". Van die beginsels, en dit kan ek beklemtoon, word die meeste ook as basis gebruik vir die beleidsformulering van die ander naamgewende instansies en owerhede op plaaslike vlak, soos reeds na verwys is by die Pretoriase Stedelike Advieskomitee en ander besture of stadsrade, die Sentrum vir Naamkundenaanvorsing en die Naamkundevereniging van Suider-Afrika, ens.

Toepassing van naamkundige beleid en beginsels.

Die uitvoerbaarheid van hierdie beleid en beginsels is natuurlik dikwels problematies in meertalige lande, en hier wil ek spesifieke probleme aanhaal wat moontlik ook in verband gebring kan word met die sensitivering van die owerhede. Die grootste struikelblok is waarskynlik geleë in die diversiteit van tale en kulture en die daarmee gepaardgaande verskille in standpunte, moitiese en uitdrukkingswyse. Dit bemoeilik die saak natuurlik aan-

sienlik, yeral wanneer hierdie owerhede nie volkome onpartydig staan of verpolitisering van sodanige uityoerende liggame nie uitgeskakel kan word nie, wat dan ten koste van taal- en kultuur-minderhede plaasvind. Ons kan hierdie prosedure oral in die wêreld waarneem. Naas die diversiteit van tale is daar nog probleme rondom taalkontaksituasies, variërende ortografieë, be-ginsels rondom skryfstelsels, ens., die geografiese verspreidheid van entiteite en die vernoeming van nog lewende persone.

Problems encountered by the NPNC were stated in a paper read by Dr. Peter Raper at the joint sitting of the UNGEGN and the ICOS Congress in Quebec in 1987. I quote: "Physical and linguistic contact has resulted in adaptation, translation and hybridization of toponyms, etc. ... but a number of problems still exist, such as:

1. Where names from different languages for the same place exist (whether these be translations or alternative names);
2. The application at various times of different orthographies for African languages, resulting in variant forms;
3. The occurrence of generic terms from different languages with particular specific terms;
4. Features extending over more than one sovereign state."

Other authorities and researchers have further noted problems with regard to the conceptualization of names, the motives, attitudes and perception of namers and the changes brought about by colonization, acculturation and standardization of names.

One of the main complaints by onomastic minorities is that there is no official recognition of their place names, as I already mentioned earlier.

Name alone (in spite of all the official policy formulation around it), cannot alter deeply embedded social patterns, customs and beliefs - we ought to be sensitive to these issues in our procedures, in official and geographical naming standardization for instance, take the fact into account that the majority of the residents of the RSA are of non-European descent, that these indigenous people of Southern Africa have developed, over hundreds and perhaps thousands of years, extensive names and naming systems, and that these residents have become increasingly concerned that the vast majority of geographical names for entities like mountain ranges, rivers, regions, locations of major cities today, for which they had coined names a long time ago and with which they were familiar, are not officially recognized. Reference can be made to such examples of names as stated earlier for some of our cities, also names such as Umkhathlam-ba, the Zulu name for the Drakensberg, the Gariep, Hottentot name for the Orange River, and many more.

Maar, en ons besef dit almal al te seer, dat dit die verloop van die geskiedenis is: laag vir laag van naamgewers spoel oor 'n land en elkeen laat sy spore na. Oral in die wêreld waar lande gekoloniseer is deur verskillende nasies, het hierdie proses van onomastiese oornames ook plaasgevind: verplasing, verplanting, verdwyning van name in 'n soort van erosieproses van die name.

Perspektief op sensitisering.

Perspektiewe op vlakke waarop sensitisering waargeneem en beskryf kan word, is legio. Enkeles kan hier slegs genoem en kortliks bespreek word:

1. Naamkundige prioriteite is die sterkste oorweging by amptelike pleknaamgewing. Die mens het homself naamlik sedert die vroegste tye georiënteer binne 'n gebied, d.w.s. geografies en strategies deur sy toekenning van name aan plekke. Voorbeelde is name waarin topografiese kenmerke, rigting, grootte en so meer, 'n motief is, soos in Kaappunt, Seepunt, Groenkloof, Pretoria-Noord, Grootfontein, ens.
2. Die historiese perspektief: Hier moet versigtigheid aan die dag gelê word dat ons nie slegs die grense van ons geskiedenis as maatstaf neem nie, met ander woorde, name as geskiedkundig van belang ag omdat dit binne ons geskiedkundige raamwerk pas
3. Die eweneens belangrike taalkundige perspektief en
4. die kulturele perspektief;
5. die sosiale perspektief, wat ons verder kan verdeel in die sosio-demografiese (dit is gebiede en klasverskille in naamgewing); die sosio-ekonomiese (in hoe 'n mate speel die vermoënde, invloedryke klas van 'n gemeenskap 'n groter rol by naamgewing in die owerhede, in bestuursliggame, ens.); die sosio-politiese (hoe vind die politieke oortuiginge van verskillende partye of groepe uiting in naamgewing; hoekom en hoe gebeur dit? Ook die sosio-kulturele (bv. wat is die onomastiese status van minderheidsgroepe, ens.).

Daar dit vanaand die jaarvergadering van 'n historiese vereniging, die Genootskap Oud-Pretoria, is, sou veral die perspektief op die historiese vlak van nader bekyk kon word, ook binne die opset van die sosio-kulturele vraagstukke rondom naamgewing en taaluitlewing. Die ruimte laat dit egter nie toe nie en ek wil dus afsluit deur een laaste gedagte:

'n Baie belangrike historiese maatstaf vir enige land se onomastiese status is dat die verlede en hede aansluiting bymekaar vind en weerspieël word in sy pleknaamgewing. Dit is om hierdie rede dat ons ook met besondere waardering werke soos die onlangse publikasie van mnr. Tom Andrews en Dr. Jan Ploeger oor Straat- en Plekname van Oud-Pretoria, in ons onomastiese literatuur verwelkom. Dit is waardevolle inligting wat daarin vervat is en ek sou graag my stelling daarmee onderstreep.

Finally, ladies and gentlemen, I would like to suggest that we should continue to build bridges across other naming communities, rather than to remain hovering on the boundaries of our own. I thank you.

HISTORY OF WESTFORT HOSPITAL

by Dr. A. van Zyl,
Superintendent of Westfort Hospital

At the turn of the century several leprosy asylums existed in the Transvaal. Initially patients were admitted to the Rietfontein and Daspoort hospitals. The Daspoort hospital was originally built as a hospital for smallpox, but because of the need for a place to treat leprosy patients it was apparently employed as a leprosarium from the time it was completed. The earliest reference to Daspoort as a leper asylum is in 1888 by Wierda, the government architect. At that stage the hospital consisted of 4 rooms with a toilet at the back, and accommodated 8 patients. In 1892 more patient accommodation was built and a dining room, kitchen and sitting room added. By 1896 Daspoort housed 99 patients.

Westfort and Pankop hospital came into being to house the overflow from Daspoort. Westfort hospital was apparently planned and built as an extension to Daspoort hospital. Both were at that time called the Pretoria Leper Asylum and there is some confusion in the Minutes of Meetings of those times as to which hospital is exactly referred to.

The new Pretoria leprosy asylum was started on the 454 morgen large Rinderpest farm near Skinner spruit outside Pretoria. First a serum depot, then the compound office and men's quarters were built. Drainage and the water system were planned and in 1902 sheds were built to house the portable disinfection apparatus and the new boiler, and a new sewerage system was installed.

Westfort Hospital was initially called the New Pretoria Leprosy asylum, and from 1927 onwards the Westfort Leper Institution. In 1979 the name was changed to Westfort Hospital.

The building programme is set out on public roads department annexure reference 10. The first buildings were completed in 1898. President Kruger was invited to attend the opening of this hospital together with members of the Volksraad and other dignitaries. However Dr. W.J. Lleyds, the State Secretary, replied that this was not the sort of function which the State President should attend! Initially lay people were appointed to administer the hospital, but in 1900 Dr. von Gernet was appointed Medical Officer in charge on a part time basis.

The first full time Medical Superintendent was Dr. George Turner from 1901 to 1906. In the first year of its existence 99 patients were transferred from Daspoort, 100 from Pankop and 6 from Rietfontein. By 1902 328 patients were housed in the hospital. The hospital was divided into 4 compounds: the European one, the Native male and female sections and the Asiatic section.

In the early 1900's the institution ran its own farm which functioned as an independant village complete with a shop, post office, police office, gaol, church and school. Eventually the institute had its own carpenter shop, smithy, book maker shop, laundry, dairy, orchards and produce farm. Some of these old buildings still exist but are badly in need of repair. Recreation facilities were provided in the form of a bioscope, concerts, bus tours, sporting facilities and library. They even had their own seaside resort to which patients were transported by special 7 seater Safari buses!

In 1917 8 lookout towers were built which were policed night and day to ensure that no patient escaped. One of these towers is still in existence, as is part of the original stone wall built around the complex.

By 1914 all leprosy patients from the Free State and Transvaal were transferred to Westfort Hospital and by 1918 the hospital housed 829 patients. In 1931 the leprosy asylum on Robben Island was closed and all patients transferred to Westfort. By this time the hospital housed slightly over 2000 patients. Since 1947 a steady decrease in the number of patients with leprosy occurred.

There are 4 churches on the Westfort campus: Dutch Reformed, Anglican, Roman Catholic and Swiss. The stipends of the ministers were payed by the Government. The foundations of the Dutch Reformed Church were completed in 1897 and the building itself by 1899. The Anglican church opened in 1914. A rest room for priests and members of the congregation, the Caroline Rodgers rest room, was built on to the church in 1950. The Roman Catholic church was built in 1916. This contains the famous Brangwyn paintings, donated by the artist, Sir Frank Brangwyn himself. These paintings are unusual in that they depict biblical scenes in a "modern" setting and Christ with a claw hand to symbolize his suffering with mankind.¹⁾ In addition there is a Crucifix, said to be painted by Sir Joshua Reynolds. The first building to be completed on the campus apparently was the Dutch Reformed Church.

- 1) Die skildery van Frank Brangwyn is een van die bygevoegde afbeeldings wat met dank ontleen is aan "SA Panorama, Mei/Junie 1989, uitgawe in Afrikaans, p.27 Brangwyn se uitbeelding van Christus met h leprahand verwys na die man met die verdorde hand in Mattheüs 12:10, Markus 3:1 en Lukas 6:6. Soos (Deutero)jesaja skryf in hoofstuk 53:4: Hy het ons lyding op Hom geneem, ons siektes het Hy gedra. (Noot van die Redaksie.)

Literatuur.

Die redaksie van "Pretoriana" vestig die aandag op die artikel van Adrie Pillans, getitel "Hoop van lepralyers" met kleurfoto's van Ruby van Coller, gepubliseer in "Suid-Afrikaanse Panorama", uitgawe in Afrikaans van die Staatsdepartement te Pretoria, Mei/Junie 1989, p.24-27. Die artikel behandel eweneens die geskiedenis van die lepra-inrigting Westfort by Pretoria.

Skildery gemaak deur Sir Frank Brangwyn, een van die reeks van 14 stasies, dit is die plekke op Jesus Christus se lydensweg na Golgota waar Hy stilgestaan het. Die aandag val op Christus in liggeel gewaad met misvormde leprahand, die treurende vroue, vooraan Sy moeder Maria in blou gewaad, die twee Romeinse soldate agter Christus met helme van Britse model, en op die agtergrond 'n digte skaar wat heftig gebaar en vermoedelik skreeu: Kruisig Hom! Die skildery is in die Rooms-Katolieke kerk op die terrein van Hospitaal Westfort by Pretoria. Met dank aan "Suid-Afrikaanse Panorama" van Mei/Junie 1989

UIT DIE TYDSKRIFTE - FROM THE JOURNALS

Artikel oor die stamvader van die familie Pretorius in Suid-Afrika

Dr. François J. Pretorius, professor in Interne Geneeskunde in die Mediese Universiteit van Suid-Afrika (MEDUNSA), het 'n uitvoerige artikel gepubliseer oor die aankoms in die Kaapkolonie en die loopbaan van Johannes Pretorius van Ouddorp in Nederland. Hy is die stamvader van die tans talryke familie Pretorius, onder wie Andries Wilhelmus Jacobus. Hy is die oorwinnaar van Bloedrivier en sy naam is aan ons stad Pretoria gegee.

Prof. F.J. Pretorius se artikel het as titel "Johannes Pretorius, die stamvader van die Pretoriusse in Suid-Afrika, se jare op Mauritius, 1666-1669". Dit het verskyn in "Historia, Amptelike orgaan van die Historiese Genootskap van Suid-Afrika", jaargang 32 no. 2, Pretoria, September 1987, p.87-98, en jaargang 33 no. 1, Mei 1988, p.112-122. Dit is in Afrikaans en voorsien van 'n samevatting in Engels. Hieronder volg die samevatting, met dank uit "Historia" oorgeneem.

Summary

The Mauritius years of Johannes Pretorius, progenitor of the Pretorius family of South Africa (1666-1669).

The Mascarene Islands of Reunion (Bourbon), Mauritius and Rodrigues were discovered in 1513 by the Portuguese navigator, Don Pedro Mascarenha. Mauritius was initially called Ilha da Cines (Swan Island) after the swan-like but now long extinct dodo birds. The first settlers were Dutch seamen under Admiral Wybrandt van Warwyk who landed on the island in 1598 and named it Mauritius in honour of their stadholder Maurice of Orange (Nassau). The island which was strategically situated between the Cape and Batavia (Jakarta) in the East Indies was occupied by the Dutch East India Company for the first time in 1638. The main reasons for this occupation were firstly to avoid the menacing Portuguese presence along the East Coast of Africa and secondly the abundance of much sought-after ebony on the island. Although the Dutch abandoned the island in 1658, the Dutch East India Company informed Jan van Riebeeck in 1657 that henceforth Mauritius would be administered by the Cape Council of Policy. This led to the second Dutch settlement which lasted for nearly half a century - from 1664 till 1710 - and forged the historic link between the Cape Dutch Settlement and the distant island of Mauritius.

In 1666, two years after the second Dutch occupation, Johannes Pretorius, European ancestor of the South African Pretorius family, was sent to Mauritius by the Council of Policy at the Cape. This account of his departure from the Netherlands, his arrival at the Cape, his subsequent departure and three

years' stay on Mauritius is set in the prevailing Cape and Mauritian history and has been compiled from South African and Dutch archivalia. As a young 22 year old midshipman he sailed from the Netherlands in December 1665 and after a brief sojourn at the Cape was commissioned by the Council of Policy as secunde to the island of Mauritius. His initial status was that of sick-comforter and subsequently also of secunde. During 1667 the Council of Policy suggested that he be considered for the office of governor of the island. He remained on Mauritius for three years and returned to the Cape in December 1669. On his return he wrote a comprehensive report on the wildlife, the horticultural prospects and the supplies of ebony on the island. He concludes his report by confirming the self-sufficiency of the settlement following the second Dutch occupation in 1664.

-o-

ERRATUM (drukfout)

Op p.28 van "Pretoriana" no.95 van April 1989 is onder verwysing 23 vermeld: Dr.Punt is deur sy skool... na die Administrasie gesekondeer. Die opletende leser sal uit die teks verstaan dat in hierdie sinsnede Dr.J.Ploeger en nie Dr.W.H.J. Punt nie bedoel is. - Redakteur.

100 JAAR SANKT-PETERS-KERK IN PRETORIA

Die Duitse Evangelies -Luterse kerk bestaan as kerkgemeente te Pretoria in 1989 100 jaar. Die viering van die 100-jarige bestaan het in 'n reeks van feestelikhede 'n week geduur. Dit is afgesluit met 'n feestelike godsdiensoefening op Pinkster 14 Mei 1989 met aansluitende fees en gemeenskaplike maaltyd.

Die oorspronklike gemeentede was grotendeels nog uit Duitsland geïmmigreerd. By baie van hulle het die wens om hul geloof en hul oorgeërfde kultuur te behou en om dit aan volgende geslagte oor te dra, ontstaan. In vroeër eeue was amper alle Duitstalige immigrante in Suid-Afrika in die Engels- en Nederlandstalige bevolking geabsorbeer. Sendelinge van die Duitse sendinggenootskappe het dit as hul taak beskou om ook landgenote wat hulle in hul omgewing gevestig het, geestelik te versorg. Onder hul leiding is spoedig op talle plekke klein gemeentes gestig. In Pretoria het dit gebeur deur die optrede van pastoor Friedrich Grünberger van die Berlynse sendinggenootskap. Ondanks verskeie teen-slae, in die besonder deur die eerste Vryheidsoorlog van die Transvaalse republiek 1880-81, het hy daarin geslaag om op 28 Junie 1989 'n gemeente in Pretoria te stig. Dié het altyd in nou verband met ander Duitse organisasies bestaan, byvoorbeeld met die Duitse vereniging te Pretoria, die ouetehuis van die Duitse vrouevereniging en die Duitse skool te Pretoria.

Die laasgenoemde is in verband met die Luterse gemeente gestig nadat die geldelike voorwaardes deur die nalatenskap van die in 1897 oorlede meulbouer en boer Friedrich Klinkenberg vervul is. Die veelbewoë geskiedenis van die twee instellings is uitvoerig beskryf deur Edgar Sievers in sy boek "Die Deutsche Schule Pretoria, Ein Beitrag zu ihrer Geschichte der ersten vierzig Jahre" (Die Duitse skool te Pretoria, 'n Bydrae aan sy geskiedenis van die eerste 40 jaar).

Die ou Sankt-Peters-kerk is in 1890 deur boumeester Kroll gebou. Dit moes in 1953 weens die aansienlik toegenome immigrasie na die Tweede Wêreldoorlog vergroot word en ten slotte in 1965 deur 'n groter Sankt Peters-kerk vervang word. Die argitek was Dr. May von Langenau, die boumeester was Heinrich Muuren.

In die afgelope 30 jaar het die gemeente uiterlik en innerlik opgebloeï en talle nuwe impulse is gegee. Daartoe behoort vernuwings in die organisasie van die gemeente en godsdiensoefening, die bekleding van drie pastoorposte, die instelling van 'n erediens in die skoolsaal van die Duitse skool, die vorming van ondergemeentes met die landstale, kerkmusiek van gehalte, die instelling van 'n hulpdiens en van talle klein kringe met besondere belangstellingsgebiede asook die lê van kontakte met nie-Duitse kerkgemeenskappe. 'n Tweede gemeentesentrum sal binnekort in die ooste van die stad grensend aan die Duitse skool ontstaan.

Die oorvloedig verlugte herdenkingspublikasie van die jubileum is verkrygbaar by die kerkkantoor, Skinnerstraat by Van der Waltstraat, teen R12 per eksemplaar.

Uit: "Brucka, tydskrif van die Suid-Afrikaans-Duitse Kultuurvereniging (SADK)" nr. 81, Junie 1989, pp.44-45; vertaling uit Duits deur C. de Jong.

BOEKBESPREKING

deur C. de Jong

Bespreking van: Tom Andrews and/en Jan Ploeger, "Street and Place Names of Old Pretoria/Straat- en plekname van Ou-Pretoria", uitgegee deur J.L. van Schaik, Pretoria 1988, 73 pp., prys R15,00 plus verkoopbelasting ad 13%

Tom Andrews en Jan Ploeger bespreek in die bogenoemde boek die herkoms en betekenis van straat- en plekname in Pretoria-Sentraal, Sunnyside (aangelê in 1887), Arcadia (1890) en Muckleneuk (1890). Voorbereidende werk is volgens die twee skrywers verrig deur Dr. W.H.J. Punt in "Pretoria 1855-1955". Hulle gee op p.1-8 ter inleiding 'n oorsig van die voorgeskiedenis, ontstaan en eerste jare van Pretoria, die bestuurshoofstad van die Republiek van Suid-Afrika. Die teks is in Engels en Afrikaans. Dit bevat talle belangwekkende mededelings oor vroeëre bewoners van Pretoria en hul herkoms. 162 name word bespreek. Ek het hulle so goed as ek kon verdeel in die volgende groepe volgens die herkoms van die betrokke inwoner en/of van die aardrykskundige naam.

Herkoms van buite Suid-Afrika: Engeland 32; Nederland 21; Skotland 7; Duitsland 3; Ierland 2; totaal 65.

Herkoms van binne Suid-Afrika: Transvaal 42; Kaapkolonie 35; Natal 7; Oranje-Vrystaat 4; my onbekend 9; totaal 97.

Opvallend is die groot aantal name uit Engeland, waarvan talle van die Britse vorstehuis en adel en van 'n paar Engelse sakelui, soos Thomas W. Becket van Kent. Die redelik talryke name van Nederland is van die presidente Burgers en Kruger se Hollanders en van bouers. Groot is die aantal name uit Kaapland, vanwaar talle Voortrekkers en natrekkers Transvaal bevolk en Pretoria gestig het. Onder die talle name inheems in Transvaal is min van gebore Transvalers en is die meeste aardrykskundige plekname, soos Kerkplein, Parlementstraat, Pleinstraat, Magaliesberg en Apiesrivier.

Die meeste plekname is toegelig, maar nie Muckleneuk nie; dit is oorspronklik micklenook en beteken groothoek. Die boek is verlug met 32 foto's van Ou-Pretoria en bewoners daarvan. Ek sou graag afbeeldings van A.W.J. Pretorius en sy seun M.W. se portrette en standbeelde as die naamgewer onderskeidelik stigter van Pretoria gesien het.

Die hier bespreekte boek is 'n aanwinst vir Pretoria en wêreld die verlangete na beskrywings van straat- en plekname in ander voorstede van ons uitgestrekte stad.

V&R DRUKKERY PRETORIA